

Проект

**Навчальна програма з основ правознавства
для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів
(для класів із поглибленим вивченням предмета)**

Київ 2016

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Загальна характеристика предмета

Метою навчання правознавства в школі є надання учням основ правових знань, виховання поваги й любові до своєї держави та державотворчих і правотворчих традицій, забезпечення умов для формування елементів правової культури, правових орієнтирів і правомірної поведінки школярів.

Правознавство як навчальний предмет сприяє становленню особистості, розвитку критичного мислення, логіки, здатності розуміти й оцінювати правові явища та процеси, аналізувати різноманітні життєві ситуації відповідно дій правових норм; спонукає учнів ставити запитання та шукати відповіді щодо ролі держави й права в житті людини і суспільства. Знання основ правознавства формує певну систему цінностей, впливає на правосвідомість учнів та рівень їхньої правової культури, прищеплює інтерес до права, заохочує до свідомої реалізації, застосування й додержання правових норм.

Характеристика особливостей змісту програми

Програма з основ правознавства, спрямована на впровадження вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, конкретизує зміст та вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів із основ правознавства.

Пропонована програма виконує: 1) інформаційно-методичну функцію, що дає можливість усім учасникам навчально-виховного процесу й авторам навчально-методичного забезпечення дізнатися про мету, завдання та шляхи їх досягнення у межах навчального предмета; 2) організаційно-методичну функцію, що передбачає розподіл навчального матеріалу на етапи вивчення, визначення кількісних і якісних характеристик процесу навчання для укладання поурочного планування й тематичної атестації учнів.

Зміст навчального правознавчого матеріалу, охопленого програмою, побудований із використанням людиноцентричного й аксіологічного підходів у контексті юридичної науки. Укладачі розглядають право як мистецтво добра та справедливості. Методологія відбору змісту програмового матеріалу базується на системі наукових ідей і понять юридичної науки, загальнолюдських цінностях (право, справедливість, права і свободи людини), сучасних психолого-педагогічних вимогах до навчання учнів основної школи. Засвоєння учнями навчального змісту, пропонованого цією програмою, забезпечує набуття ними ключових, галузевих та предметно-правової компетентностей.

У програмі особливу увагу приділено правовідносинам, учасниками яких є неповнолітні особи. Це уможливорює разом з формуванням конкретних знань і загальноправових уявлень учнів застосування ними правових знань для реалізації й захисту ними прав, свобод і законних інтересів, регулювання взаємовідносин з іншими людьми, вибору правомірних моделей поведінки в життєвих ситуаціях, а також застосовувати критичне мислення, аналіз і синтез правового матеріалу.

Основи правознавства як предмет поглибленого рівня вивчається учнями впродовж одного навчального року в обсязі 70 годин. Зміст предмета відповідає віковим особливостям учнів і сучасним освітнім викликам. Програма передбачає чіткі орієнтири для оцінювання результатів навчання учнів, що вможливорює активізацію їхньої пізнавальної діяльності й усуває перевантаження.

Особливості організації навчання учнів правознавства за пропонованою програмою

Програму побудовано на поєднанні особистісно зорієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів до навчання, реалізація яких потребує певних змін в організації навчання учнів основ правознавства. У пропонованій програмі ці зміни відображено у вступному уроці, практичних заняттях, уроках узагальнення й підсумкового повторення.

Програму з основ правознавства у 9 класі розпочинає *вступний урок*, що передбачає актуалізацію знань учнів про державу і право з курсів історії, а також ознайомлення їх з метою вивчення предмета та його особливостями.

Задля набуття правової компетентності відповідно до державних вимог загальноосвітньої підготовки учнів окремим структурним складником програми є *практичні заняття*. Вони є уроками застосування учнями знань та мають допомогти їм сформулювати уявлення про виучувану тему. Кожне з пропонованих практичних занять є тематичним і має певне змістове наповнення відповідно до місця заняття в контексті конкретної теми.

Практичні заняття передбачають переважно самостійну роботу учнів над певними аспектами змісту теми з використанням різноманітних джерел знань (підручників, посібників, довідкового матеріалу, Інтернет-ресурсів тощо). На практичних заняттях учитель виконує роль консультанта – організатора самостійної роботи учнів, надає їм допомогу відповідно до їхніх пізнавальних можливостей і потреб.

Програма передбачає *уроки узагальнення до розділів та уроки повторення*, на яких учні за допомогою вчителя мають систематизувати й узагальнити вивчене, відрефлексувати процес навчання, реалізувати міжпредметні зв'язки тощо. Такі уроки можна використати для тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів і підсумкового узагальнення.

Заплановано також виконання учнями *домашніх завдань*, що мають сприяти закріпленню вивченого та досягненню ними кращих навчальних результатів.

Перевірка результатів навчання учнів основ правознавства за пропонованою програмою передбачає оцінювання засвоєних ними знань і сформованих умінь та навичок. Варто зазначити, що оцінювання процесу та результатів навчання основ правознавства вимагає використання як традиційних методів (усне опитування, письмові завдання), так і альтернативних (оцінювання «участі в діяльності», самооцінювання, взаємооцінювання) у різних комбінаціях. Вибір методів оцінювання має здійснюватися з урахуванням характеру об'єктів оцінювання. Це можуть бути усні відповіді та письмові роботи учнів, завдання щодо виявлення їхніх

операційних умінь, моделювання життєвих ситуацій, а також участь учнів у дискусіях, рольових іграх, написання творів-есе тощо.

Програмою передбачено резервний час, який учитель використовуватиме на власний розсуд.

Структура змісту предмета

Основними компонентами змісту предмета за цією програмою є: зміст правознавчого навчального матеріалу та перелік державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, на який учитель орієнтується під час вивчення конкретних тем предмета.

До кожної теми подано орієнтовний узагальнений перелік основних питань змісту, які обов'язково мають бути відображені в підручниках або посібниках, що повідомляють учням зміст навчального правознавчого матеріалу. Школярі засвоюють їх у вигляді знань правових явищ, процесів, юридичних понять різної складності й узагальненості.

Зміст теми не розподілений за окремими уроками, що дає змогу автору підручника, вчителю на власний розсуд, орієнтуючись на вимоги до підготовки учнів, визначати тему уроку, кількість, обсяг і перелік питань, які вивчатимуться на тому чи іншому уроці, залежно від особливостей учнів класу й індивідуального підходу до викладання педагога. Пропоновані питання є мінімумом знань, що підлягають обов'язковому засвоєнню учнями на різних рівнях навчальних досягнень відповідно до розвитку їхніх пізнавальних можливостей.

Вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів подано в програмі у вигляді переліку вмінь і навичок, яких мають набути школярі під час вивчення тієї чи іншої теми. Вони відповідають вимогам Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, є їх детальною конкретизацією, на яку має орієнтуватись учитель, забезпечуючи виконання навчального плану.

Зміст програми

Вступ до предмета «Основи правознавства» (2 год.)	
<p>Право і закони в житті людини та суспільства (з курсів історії). Зміст, завдання і структура курсу. Побудова підручника. Додаткова навчальна література, електронні та Інтернет-ресурси.</p>	<p>Учень/учениця: <i>згадує</i> з курсів історії та пояснює причини та значення виникнення держави і права, роль права в житті суспільства; <i>згадує</i> та називає найдавніші правові пам'ятки в історії людства; <i>пояснює</i> завдання та структуру курсу; <i>висловлює</i> власні очікування щодо вивчення предмета.</p>
Розділ 1. Основи теорії держави (6 год.)	
<p>Влада та її види. Політична система суспільства. Причини виникнення держави. Поняття і ознаки держави. Функції держави. Механізм держави. Державні органи: поняття, ознаки, класифікація. Державний лад. Форми держави. Поняття правової держави і громадянського суспільства.</p> <p style="text-align: center;">Практичне заняття.</p> <p>Характеристика державного ладу.</p>	<p>Учень/учениця: <i>пояснює</i> та <i>застосовує</i> поняття: «держава», «форма держави», «державний лад», «механізм держави», «громадянське суспільство»; <i>називає</i> ознаки державної влади; <i>характеризує</i> причини та закономірності виникнення держави; функції держави; державний лад; правову державу; <i>наводить приклади</i> держав за їх формою; види державних органів; <i>описує</i> елементи державного ладу, ознаки правової держави; <i>висловлює</i> судження щодо ролі держави в житті людини та суспільства; оцінює перспективи й значення побудови в Україні правової держави.</p>
Узагальнення (1 год.)	
Розділ 2. Основи теорії права (6 год.)	
<p>Поняття і види соціальних норм. Право і мораль. Поняття і ознаки права. Принципи і функції права. Джерела права. Система права та її елементи. Поняття і структура правової норми. Загальна характеристика галузей права України. Система законодавства. Поняття правотворчості. Законодавчий процес: поняття й етапи. Дія нормативних актів у часі, просторі та за колом осіб. Систематизація правових</p>	<p>Учень/учениця: <i>пояснює</i> та <i>застосовує</i> поняття: «право», «джерела права», «система права», «галузь права», «норма права», «правотворчість», «законодавство»; <i>називає</i> умови виникнення права; ознаки соціальних норм і права; принципи права; елементи системи права і системи законодавства; <i>характеризує</i> джерела права; функції права; елементи системи права; <i>наводить приклади</i> соціальних норм; джерел права; нормативно-правових актів; <i>описує</i> елементи системи права; елементи</p>

<p>актів.</p> <p>Практичне заняття. Соціальні норми в житті людей.</p>	<p>структури правової норми; етапи законодавчого процесу; способи систематизації правових актів; <i>висловлює</i> судження щодо ролі соціальних норм; права в житті людини та суспільства; співвідношення моралі й права.</p>
<p>Розділ 3. Правовідносини. Правопорушення. Юридична відповідальність (5 год.)</p>	
<p>Правовідносини. Склад правовідносин. Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин. Види юридичних фактів.</p> <p>Правомірна поведінка. Правопорядок і законність. Правосвідомість. Правопорушення: поняття, склад, види. Юридична відповідальність: поняття, ознаки, мета, принципи, підстави і види.</p> <p>Практичне заняття. Обставини, що виключають шкідливість (суспільну небезпеку) діяння.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> ознаки правовідносин; ознаки правопорушення; принципи юридичної відповідальності; <i>пояснює</i> та <i>застосовує</i> поняття: «правовідносини», «склад правовідносин», «юридичні факти», «правопорушення», «правопорядок», «законність», «правосвідомість», «юридична відповідальність»; <i>характеризує</i> підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин; склад і види правопорушень; підстави і види юридичної відповідальності; структуру правосвідомості; <i>наводить приклади</i> юридичних фактів; видів правопорушень; <i>описує</i> обставини, що виключають шкідливість (суспільну небезпеку) діяння; <i>застосовує</i> засвоєні поняття та вміння для розв'язування правових ситуацій; <i>співвідносить</i> законність і правопорядок; <i>висловлює</i> судження щодо ролі правовідносин у житті людини й суспільства; оцінює власну поведінку й поведінку інших осіб щодо її правомірності.</p>
<p>Узагальнення (1 год.)</p>	
<p>Розділ 4. Основи конституційного права України (10 год.)</p>	
<p>Поняття конституційного права України. Поняття Основного закону держави. Структура Конституції України. Повноваження Конституційного Суду України.</p> <p>Правова характеристика понять «людина», «особа», «громадянин». Права і свободи людини. Громадянство України.</p>	<p>Учень/учениця: <i>пояснює</i> та <i>застосовує</i> поняття «конституція», «орган державної влади», «місцеве самоврядування»; «правосуддя», «права і свободи людини», «громадянство»; <i>називає</i> ознаки Конституції; органи державної влади; підстави набуття та припинення громадянства України; види прав і свобод людини та громадянина; конституційні обов'язки людини та</p>

<p>Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Механізми захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>Органи державної влади в Україні. Народовладдя в Україні. Повноваження Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України.</p> <p>Місцеве самоврядування в Україні.</p> <p>Органи судової влади в Україні.</p> <p>Практичне заняття. Європейський суд з прав людини.</p> <p>Практичне заняття. Звернення громадян.</p>	<p>громадянина;</p> <p><i>описує</i> органи державної влади та місцевого самоврядування; компетенцію Конституційного Суду України; механізми захисту прав і свобод людини; форми народного волевиявлення; статус і повноваження Верховної Ради, Президента та Кабінету Міністрів України; систему місцевого самоврядування та судову систему України;</p> <p><i>називає і аналізує</i> окремі статті Конституції України;</p> <p><i>застосовує</i> знання й уміння з розділу для розв'язування правових ситуацій;</p> <p><i>оцінює</i> значення Конституції України; права і свободи людини як загальнолюдську цінність; Європейський суд з прав людини.</p>
---	--

Узагальнення (1 год.)

Розділ 5. Основи цивільного права України (8 год.)

<p>Поняття цивільного права України. Цивільні правовідносини. Суб'єкти цивільного права. Цивільна правоздатність і цивільна дієздатність. Обсяг цивільної правосуб'єктності малолітніх і неповнолітніх.</p> <p>Правочини. Поняття цивільно-правового договору. Право власності та інші речові права. Захист цивільних прав.</p> <p>Цивільно-правова відповідальність. Особливості цивільно-правової відповідальності неповнолітніх осіб.</p> <p>Спадкування за законом і за заповітом.</p> <p>Практичне заняття. Власність неповнолітніх.</p> <p>Практичне заняття. Захист прав споживачів.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>пояснює</i> та <i>застосовує</i> поняття «цивільна правоздатність», «цивільна дієздатність», «право власності», «правочин», «договір», «споживач», «спадкування», «заповіт»;</p> <p><i>називає</i> форми власності; види цивільних договорів; підстави дійсності правочину; способи захисту цивільних прав;</p> <p><i>характеризує</i> обсяг цивільної правосуб'єктності неповнолітніх осіб; права неповнолітніх як власників; права споживачів; речові права; підстави і особливості цивільно-правової відповідальності; основи спадкування за законом і за заповітом.</p> <p><i>аналізує</i> окремі положення цивільного законодавства щодо неповнолітніх;</p> <p><i>розв'язує</i> правові ситуації із застосуванням знань і положень цивільного законодавства України щодо неповнолітніх;</p> <p><i>висловлює</i> судження щодо значення цивільного права як галузі права України;</p> <p><i>оцінює</i> особливості цивільних правовідносин неповнолітніх осіб.</p>
---	---

Узагальнення (1 год.)

Розділ 6. Основи сімейного і трудового права України (9 год.)

Поняття сімейного права України. Сім'я. Шлюб: поняття, умови і порядок укладання. Права та обов'язки подружжя. Шлюбний договір. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу.

Взаємні права та обов'язки батьків і дітей. Охорона дитинства.

Практичне заняття.

Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Поняття трудового права України. Суб'єкти трудового права. Трудовий договір: поняття, зміст, види, порядок укладення і припинення.

Робочий час і час відпочинку. Оплата праці.

Трудова дисципліна. Поняття дисциплінарної відповідальності та порядок застосування дисциплінарних стягнень.

Поняття матеріальної відповідальності.

Особливості здійснення та захисту трудових прав неповнолітніх.

Практичне заняття.

Працевлаштування неповнолітніх.

Учень/учениця:

пояснює та застосовує поняття «сім'я», «шлюб», «трудовий договір»; «робочий час», «час відпочинку», «дисциплінарна відповідальність», «матеріальна відповідальність»;

називає ознаки сім'ї, умови укладання шлюбу, основні умови укладання трудового договору, види трудового договору, форми оплати праці;

характеризує права і обов'язки подружжя, шлюбний договір, права й обов'язки батьків і дітей, робочий час і час відпочинку неповнолітніх, особливості здійснення та захисту трудових прав неповнолітніх.

описує шляхи влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування; порядок працевлаштування неповнолітніх осіб; особливості розірвання трудового договору з неповнолітніми особами;

підстави дисциплінарної і матеріальної відповідальності;

аналізує окремі положення сімейного й трудового законодавства;

розв'язує правові ситуації із застосуванням знань і положень сімейного і трудового законодавства України щодо неповнолітніх;

висловлює судження щодо взаємних прав і обов'язків батьків та дітей; охорони дитинства; охорони праці неповнолітніх;

оцінює значення сім'ї в житті людини і суспільства.

Узагальнення (1 год.)

Розділ 7. Основи адміністративного і кримінального права України (9 год.)

Поняття адміністративного права України. Публічне адміністрування. Публічна служба.

Поняття і види адміністративних правопорушень. Поняття адміністративної відповідальності. Адміністративні стягнення. Адміністративна

Учень/учениця:

пояснює та застосовує поняття «публічне адміністрування», «публічна служба», «адміністративне правопорушення», «адміністративне стягнення», «вина», «злочин», «покарання»;

називає види адміністративних правопорушень; злочинів і кримінальних

<p>відповідальність неповнолітніх.</p> <p>Практичне заняття. Найпоширеніші види адміністративних правопорушень, вчинюваних неповнолітніми.</p> <p>Поняття кримінального права України. Кримінальний проступок і злочин. Склад злочину. Види та стадії злочину. Вина та її форми. Співучасть у злочині.</p> <p>Покарання та його види.</p> <p>Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.</p> <p>Практичне заняття. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.</p>	<p>проступків; види адміністративних стягнень і кримінальних покарань; <i>описує</i> структуру Кримінального кодексу України та <i>аналізує</i> окремі його статті; <i>характеризує</i> склад злочину, форми вини, стадії злочину, особливості адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх; <i>наводить</i> приклади адміністративних правопорушень, злочинів і кримінальних проступків; <i>розв'язує</i> правові ситуації із застосуванням знань і положень адміністративного й кримінального законодавства України щодо неповнолітніх; <i>висловлює</i> судження щодо особливостей адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб.</p>
Розділ 8. Якщо право - це професія (4 год.)	
<p>Професія «юрист». Юристи в нашому житті.</p> <p>Судді, прокурори, слідчі, нотаріуси, адвокати, юрисконсульти.</p> <p>Патрульні. Дільничні офіцери поліції.</p> <p>Практичне заняття. Ігровий суд. Зустріч з юристами та правозахисниками.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> професії, пов'язані з юриспруденцією; <i>знає</i>, хто такі судді, прокурори, слідчі, нотаріуси, адвокати, юрисконсульти, дільничні офіцери поліції, правозахисники; <i>наводить приклади</i> видів діяльності прокурора, нотаріуса, адвоката; <i>називає</i> основні вимоги до осіб, які мають намір працювати за юридичним фахом; <i>описує</i> власні права при спілкуванні з патрульним, дільничним офіцером поліції, слідчим; <i>застосовує</i> знання й уміння з розділу для розв'язування правових ситуацій; <i>оцінює</i> життєві ситуації, за яких потрібна допомога юриста.</p>
Узагальнення (1 год.)	
Повторення й узагальнення (2 год.)	
Резерв (3 год.)	

Програму підготували:

Тетяна РЕМЕХ, голова робочої групи

Члени робочої групи:

Олег МУЗА

Раїса ЄВТУШЕНКО

Володимир СУТКОВИЙ

Тетяна ЗОРНІК

Людмила ЛОХА

Валерій СИЛЕНКО